

“Pieter Bruegel’in Manzara Çizimlerinin Tarihlendirilmesine Yeniden Bakış ve Yeni Bir Keşif”¹

Manfred Sellink²

Çeviren: Neslihan Uçar Kartoğlu

Yaşlı Pieter Bruegel’in (1527/28-1569) çizim eserleri birkaç tartışmalı ve sorunlu atıf dikkate alınsa bile sayıca küçüktür. Sanatçının bilinen tüm eserlerini içeren yakın tarihli külliyatım *Bruegel: The Complete Paintings, Drawings, and Prints*’da (2007, gözden geçirilmiş baskı, 2011) toplam 176 sanat eserinin arasında 63 orijinal çizim yer alır.¹ Bruegel’in manzara çizimlerinin kronolojisini daha ayrıntılı bir şekilde ele almadan önce, bu tartışmayı daha geniş bir perspektife oturtmak için tüm çizim eserlerine ilişkin atıf ve uzmanlık konusundaki durumu özetlemek faydalı görünür.

Bruegel Uzmanlığı: Mevcut Durum
Elbette Hans Mielke’nin ölümünden sonra 1996’da yayınlanan anıtsal ve vazgeçilmez *catalogue raisonné*³ *Pieter Bru-*

¹ Manfred Sellink’in 2013 tarihinde kaleme aldığı “The Dating of Pieter Bruegel’s Landscape Drawings Reconsidered and a New Discovery” isimli makalesinin çevirisidir.

² Manfred Sellink, Brugge’deki Brugge Müzesi’nin Direktörü ve Gent Üniversitesi’nde misafir profesördür; onaltıncı yüzyıl baskıları ve çizimleri ile Yaşlı Pieter Bruegel’in hayatı ve eserleri üzerine uzmanlaşmıştır. Daha fazlası için bkz. <https://www.codart.nl/guide/curators/manfred-sellink/>

³ *catalogue raisonné* Sanatçının tüm eserlerinin detaylı olarak listelendiği, genellikle kapsamlı açıklamalar, tarihsel bilgiler, teknik analizler ve bazen de görseller içeren yayına verilen addır [ed.].

Resim 1:
Burada YAŞLI PIETER BRUEGEL'in eseri; *The Damned in Hell* (Cehennemdeki Lanetliler), yaklaşık 1562, Paris, Louvre Müzesi, Grafik Sanatlar Bölümü.

linli akademisyenin Bruegel'in sanatçı olarak gelişimini yapılandırmasına da yardımcı olur: öncelikle bir manzara ressamı olarak başlaması (1552-54), ardından Anvers'e dönerek Hieronymus Cock'un (1518-1570) hizmetinde bir baskı tasarımcısı olması – önce manzaralarla başlaması (1554-56) ve 1556'dan itibaren alegorik kompozisyonlara odaklanması – ve nihayet 1557'den itibaren giderek daha fazla ressamlık kariyerine yoğunlaşması, özellikle 1560'tan sonra bu sürecin hızlanması.³¹

Mielke'nin yaklaşımı, kendine referans veren ve kendi içinde tutarlı olarak nitelendirilebilir: yapısı, argümanları ve karşılaştırmaları neredeyse her zaman diğer manzara çizimleriyle ilişkilidir – nadiren diğer medyalardaki çalışmalarla (gravür tasarımları hariç resim veya baskı) bağ kurar. Ancak, onun *catalogue raisonné*sinin ölümünden sonra yayımlandığını ve tamamlanmamış olduğunu unutmamak gerekir; bu da onu objektif bir şekilde değerlendirmemizi imkânsız kılar. Konu ve ikonografik meseleler neredeyse hiç ele alınmamıştır. Bir yandan, Bruegel'in eserlerinin karmaşıklığı ve son birkaç on yılda usta hakkında yazılan büyük miktardaki literatür göz önüne alındığında bu anlaşılabilir bir durumdur. Öte yandan, bu aynı zamanda Bruegel araştırmacıları arasın-

Bruegel'in çizimlerinin tarihlenmesinde mevcut görüşlere karşı çıkan başka bir sorun daha bulunur. Bruegel kariyeri boyunca stilleri, teknikleri ve motifleri sanat tarihçilerinin genellikle beklediği gibi mantıklı ve evrimsel bir şekilde kullanmaz, bunun yerine sürekli ve tekrar tekrar kullanmayı tercih eder.

daki güçlü bir şekilde ayrılmış topluluğu da yansıtır; resim, çizim ve baskı alanlarında uzmanlaşmış (o zaman olduğu gibi şimdi de) (alt) gruplara ayrılmış olan ve ikonografi ile kültürel-tarihsel konulara başlangıç noktası olarak ilgi duyan kişiler arasında net bir bölünme vardır. Bruegel çalışmalarına egemen olan bu sonraki grubun üyeleri sanatçının eserlerinin nasıl yorumlanması gerektiği konusunda yaklaşımları ve görüşleri bakımından birbirinden güçlü bir şekilde ayrılır, ancak atıf veya tarihlendirme konularında nadiren görüş belirttikleri söylenebilir.³²

Mielke'nin atıflarında olduğu gibi, manzara çizimlerinin tarihlendirilmesinin de sorgulanmadığını güvenle söyleyebiliriz. 2001 Rotterdam/New York sergi kataloğunda, Nadine Orenstein ve ben onun kronolojisini tüm manzara çizimlerinin sunumu için basamak taşı olarak kullandık - sadece ara sıra, *Landscape with a Group of Trees and a Mule* 1552 yerine 1554'te özel bir koleksiyona yerleştirmek gibi bazı ince değişiklikler önerdik.³³ 2007'de hazırladığım ve 2011'de yeniden yayımlanan Bruegel eserlerinin kataloğunda kronolojinin geçerliliğinden hâlâ emindim. Ancak, 2011 yazın-